

Project algemene vakken (PAV)

Werkseminarie na de peiling



Vlaanderen
is onderwijs en vorming

www.ond.vlaanderen.be/curriculum/peilingen

Bekijk de digitale versie op:

<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/peilingen>

<http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties>

Meer informatie over peilingen:

<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/peilingen/>

Voorwoord

Peilingen zijn een belangrijk instrument geworden om de kwaliteit van het onderwijs in Vlaanderen te meten. Ze geven cruciale informatie op systeemniveau: in welke mate bereiken leerlingengroepen de eindtermen en hoe hangen die resultaten samen met de kenmerken van leerlingen, ouders, leerkrachten en scholen?

Tot nu toe vond er geen enkele peiling plaats bij leerlingen in het beroepssecundair onderwijs. Met de peiling PAV krijgen we voor het eerst informatie over een groep leerlingen waar veel over geschreven en gedebatteerd is, maar voor wie nog nooit werd onderzocht in hoeverre ze de eindtermen bereiken. De resultaten zijn ontvullend. Blijkbaar bereikt een grote groep leerlingen niet het strikte minimum van wat nodig is om maatschappelijk te participeren en zich persoonlijk te ontwikkelen.

Zijn die componenten wel zo belangrijk? Kiezen bso-leerlingen niet vooral voor de beroepsgerichte component? Is het dan niet beter om daarop te focussen in de peilingen? Er bestaat geen twijfel over dat bso-leerlingen goed voorbereid moeten worden op een beroep. Maar soms wordt vergeten dat goede algemene vaardigheden, zoals die aan bod moeten komen in PAV, ook een doorslaggevende rol kunnen spelen. In de maatschappij, maar ook op de arbeidsmarkt.

Het werkseminarie waarvan het verslag in deze brochure werd opgenomen, had tot doel na te gaan welke factoren de slechte resultaten kunnen verklaren. Daarnaast werd er ook stilgestaan bij de vraag welk curriculum aan bod moet komen voor de algemene vakken in het bso.

Ik wil graag alle deelnemers aan het werkseminarie bedanken voor hun inbreng. Kwaliteitsverbetering in onderwijs is een continu proces dat pas echt slaagt als de verschillende actoren een bijdrage leveren. Deze samenwerking is dan ook van groot belang om de onderwijskwaliteit in Vlaanderen te verbeteren.



Ann Verhaegen
Administrateur-generaal

Voorwoord	3
Inleiding	6
Deel A: Verklaringen voor de zwakke resultaten	8
1. Opleiding leerkracht	8
2. Lage verwachtingen van de leerkracht	9
3. Motivatie van de leerlingen	9
4. Vakgroepwerking	10
5. Cognitieve mogelijkheden van de leerlingen	10
6. Aanwervingsbeleid van de leraar	10
7. Beperkt aantal uren PAV	11
8. Gebrek aan goede educatieve methodes	11
9. De eindtermen PAV	11
10. Ondersteuning bij omgaan met bso-leerlingen	12
Deel B: De eindtermen PAV	13
1. Randbedenkingen	13
2. Mate van abstractie	13
3. De norm	14
4. Opbouw over de graden heen	15
5. Bedenkingen per domein	15
6. Ontbrekende inhouden	17
AKOV-aanbevelingen na de peiling	
Project Algemene Vakken (PAV)	19
Aanbeveling 1: Benadruk het belang van algemene vakken in het bso.	19
Aanbeveling 2: Ga na welke opleiding een leerkracht algemene vakken in het bso moet hebben.	19
Aanbeveling 3: Verlaag de norm niet.	20
Aanbeveling 4: Maak de eindtermen duidelijk: voldoende concreet en evalueerbaar.	20
Aanbeveling 5: Zorg voor een inhoudelijke actualisering van de eindtermen.	21

Inleiding

Op 11 juni 2014 maakte de overheid de resultaten van de peiling PAV in het zesde jaar bso bekend. Hieruit bleek dat nog geen 40 procent van de leerlingen uit het tweede jaar van de derde graad bso de eindtermen voor functionele leesvaardigheid (38%), functionele luistervaardigheid (39%) en functionele rekenvaardigheid (39%) haalde. Voor functionele informatieverwerving en –verwerking was het resultaat met 62 procent iets beter. De brochure met de volledige resultaten, de achtergrondinformatie en de beschrijving van de proeven zijn terug te vinden op de website van het Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming (AKOV).¹

Op 20 november 2014 organiseerde AKOV een werkseminarie over de peilingsresultaten PAV. We nodigden onder meer de onderwijskoepels en het GO!, lerarenopleiders, uitgevers, leerkrachten, het kabinet Onderwijs, de onderwijsinspectie en het departement Onderwijs en Vorming uit. De groep bestond uit ongeveer 45 mensen. Er werd een dag lang nagedacht over de resultaten en gezocht naar aanknopingspunten om ze op termijn te verbeteren.

In de voormiddag werden de resultaten en het verloop van de peiling toegelicht, waarbij de cesuurbepaling extra aandacht kreeg. De cesuur bepaalt mee de resultaten; een lage cesuur zorgt voor een hoger percentage leerlingen dat de eindtermen haalt en omgekeerd. Sommige aanwezigen opperden dat de cesuur misschien te hoog was gelegd. Daar werd tegenin gebracht dat de cesuur gelegd werd door een ruime groep PAV-deskundigen zoals pedagogisch begeleiders, leerkrachten en lerarenopleiders. Bovendien zou een cesuur die iets lager was gelegd, de resultaten niet drastisch beïnvloed hebben: ook dan zouden ze problematisch geweest zijn. Tot slot is het belangrijk dat de cesuur wordt gelegd op wat noodzakelijk is (met het oog op maatschappelijke participatie en persoonlijke ontwikkeling), niet op wat de groep bso-leerlingen de facto bereikt.

Nog tijdens de voormiddag werden de resultaten op basis van PISA vergeleken met die van een aantal andere landen. Ook het belang van een stevige basisvorming voor duurzame kansen op de arbeidsmarkt kwam aan bod. Tot slot werd er een beeld geschetst van hoe internationaal wordt omgegaan met algemene vorming. De deelnemers konden tussendoor aangeven welke zij als belangrijkste verklaringen zien voor de zwakke peilingsresultaten. Ze werden ook met een aantal controversiële stellingen geconfronteerd. De inbreng tijdens de voormiddag wordt samengevat in **deel A** van het verslag.

In de namiddag vonden drie discussiegroepen plaats. Daarin werd nagegaan hoe het curriculum voor PAV kan verbeteren. U vindt de samenvatting van die gesprekken in **deel B** van het verslag. De dag werd afgesloten met een reflectie.

Dit verslag is een weergave van wat er gezegd werd tijdens het werkseminarie. AKOV staat niet noodzakelijk achter alles wat in de gesprekken werd ingebracht.

Na het verslag doet AKOV een aantal aanbevelingen.

¹ <http://www.ondvlaanderen.be/curriculum/peilingen/secundair-onderwijs/peilingen/project-algemene-vakken.htm>

Deel A: Verklaringen voor de zwakke resultaten

De verklaringen die hieronder besproken worden, zijn de verklaringen die de deelnemers aan het werkseminarie hebben gekozen uit een lijst. Wat bovenaan staat, werd het vaakst aangeduid. We beperken ons tot de top 10 van meest gekozen verklaringen.

1. Opleiding leerkracht

Versillende deelnemers geven aan dat er heel wat leerkrachten PAV zijn die geen geschikt diploma hebben om PAV te geven. Ze hebben wel een voldoende geacht diploma, maar in de praktijk hebben ze geen opleiding gevolgd die specifiek voorbereidt op het geven van PAV. Ze zijn niet vertrouwd met de specifieke PAV-didactiek.

De leerkrachten die PAV geven, hebben vaker een talige of menswetenschappelijke opleiding dan een exact wetenschappelijke opleiding. Dat maakt het voor hen niet altijd eenvoudig om de eindtermen over functionele rekenvaardigheid te realiseren of de didactiek in te zetten die daarmee samenhangt.

Ook de vraag of er best met één leerkracht PAV of met verschillende vakleerkrachten gewerkt wordt, komt ter sprake. De peiling kan daar niet bij helpen. Enerzijds blijkt dat er geen verschil is in prestaties tussen scholen die PAV als één geheel aanbieden, of als afzonderlijke vakken. Anderzijds is het aantal scholen dat de vakken afzonderlijk aanbiedt, te klein om definitieve uitspraken te doen. De meningen zijn voorlopig verdeeld: er zijn voor- en tegenstanders van aparte vakleerkrachten.

De bacheloropleiding leraar PAV is niet gekend bij leerlingen uit het aso en tso/kso. Ze weten niet wat PAV is omdat ze het nooit zelf hebben gekregen. Daardoor trekt de opleiding ook een ruime groep bso-leerlingen aan. De vraag is of zij voldoende voorbereid kunnen zijn om een goede leerkracht PAV te worden.

In een ruimere context wordt aangegeven dat er te weinig middelen zijn om leerkrachten te professionaliseren. Een van de problemen is dat leerkrachten opdrachten in lesuren krijgen, waardoor nascholing er vaak bij inschiet.

2. Lage verwachtingen van de leerkracht

Lage verwachtingen van een leerkracht kunnen ervoor zorgen dat leerlingen ook daadwerkelijk lager gaan presteren.² Ze beïnvloeden ook de motivatie van de leerlingen, die zich daardoor minder hard inzetten en op hun beurt de verwachtingen van de leerkracht afzwakken. Zo ontstaat een vicieuze cirkel.

3. Motivatie van de leerlingen

Het leerlingenpubliek in het bso is divers. Nogal wat leerlingen worden naar het bso doorverwezen omwille van leerproblemen, een andere thuistaal of zelfs gebrek aan stiptheid. Ze zitten er eigenlijk niet op hun plaats en geraken gedemotiveerd. Doorverwijzen naar het bso zou moeten gebeuren op basis van betere criteria. Veel van de bso-leerlingen hebben bovendien een parcours achter de rug waarin faalervaringen de constante vormen.

Ook de lage verwachtingen van de leerkracht spelen een rol. Wie onvoldoende wordt uitgedaagd, verliest zijn motivatie. De manier waarop PAV nog te vaak wordt gegeven, kan een nefaste invloed hebben volgens sommigen. Hoewel de vaardigheden meer aandacht krijgen dan vroeger zijn er nog altijd leerkrachten PAV die te veel op de kennis hameren. Hoewel het vak een projectmatige, geïntegreerde en functionele aanpak promoot, is dat in de praktijk niet altijd het geval. De evaluatie sluit ook niet altijd aan bij het idee achter PAV. Klassieke examenvragen meten volgens sommigen niet waar het in PAV om zou moeten draaien. Daarbij wordt nog opgemerkt dat de peilingstoetsen zelf ook bestaan uit klassieke vragen, wat het zwakke resultaat mee kan verklaren.

Leerkrachten PAV worden verondersteld te vertrekken vanuit de interesse van de leerlingen, maar als er uiteenlopende studierichtingen samen les volgen, is dat bijna onbegonnen werk.

² Van Houtte, M. (2004), *Tracking Effects on School Achievement: A Quantitative Explanation in Terms of the Academic Culture of School Staff*, American Journal of Education, pp. 354-388.

Een aantal deelnemers merkt op dat niet enkel de leerlingen met de vinger gewezen moeten worden. Je kan de kenmerken van de leerlingen niet veranderen. Ze zouden eigenlijk de basis moeten vormen bij het formuleren van de eindtermen.

4. Vakgroepwerking

Hoewel de analyses op de peilingresultaten na correctie op leerlingenkenmerken nauwelijks verschillen tonen tussen scholen, zijn heel wat deelnemers het eens dat een goede vakgroepwerking onontbeerlijk is. Een goede vakgroepwerking kan de nefaste invloed van een aantal factoren (lage verwachtingen van de leerkracht, zwakke motivatie bij leerlingen, gebrek aan goede educatieve methodes ...) opvangen.

5. Cognitieve mogelijkheden van de leerlingen

Hoewel de groep leerlingen in het bso divers is, kunnen we aannemen dat hun gemiddelde cognitieve mogelijkheden beperkter zijn dan die van leerlingen in het kso/tso en aso. Sommige deelnemers pleiten er daarom voor om de tijd die nu gaat naar de minder functionele leerstof waar leerlingen het moeilijk mee hebben, te gebruiken voor meer functionele doelen en bij uitbreiding het leren van een beroep. Niet iedereen is het daarmee eens.

6. Aanwervingsbeleid van de leraar

Verschillende deelnemers zijn het erover eens dat het aanwervingsbeleid vaak te wensen overlaat. Deze factor hangt samen met de opleiding van de leerkracht. Een deelnemer geeft aan dat scholen soms nog de voorkeur geven aan een leerkracht die geen PAV in de opleiding kreeg. De uren PAV worden soms ook gebruikt om lessenroosters van leerkrachten mee te vullen. Scholen moeten voor ogen houden dat de taak van een leerkracht PAV zwaar is.

PAV geven wordt ondergewaardeerd, waardoor veel leerkrachten tijdens het schooljaar afhaken. Daardoor is er weinig continuïteit voor de leerlingen, wat de slechte resultaten mee kan verklaren.

7. Beperkt aantal uren PAV

De meeste deelnemers gaan ermee akkoord dat er meer uren naar PAV zouden moeten gaan. Het aantal uren bepaalt mee welk belang er aan de resultaten voor PAV wordt gehecht tijdens deliberaties. Nu is dat belang heel beperkt.

Er wordt ook opgemerkt dat het de bedoeling is dat de leerlingen de transfer maken naar hun stage, maar dat dat onvoldoende gebeurt.

Een aantal deelnemers merkt op dat het voorbarig is te stellen dat er extra uren naar PAV zouden moeten gaan, omdat het geheel van de basisvorming (en niet enkel in het bso) bekeken zou moeten worden.

8. Gebrek aan goede educatieve methodes

Een deelnemer merkt op dat uit het peilingsonderzoek blijkt dat er in PAV ook minder gebruik gemaakt wordt van handboeken dan in andere vakken die al gepeild zijn. De vraag is hoe dat komt. Leent PAV zich minder goed tot het werken met handboeken of zijn er weinig goede handboeken op de markt? Goede handboeken zijn belangrijk voor leerkrachten die meer houvast nodig hebben dan enkel de eindtermen of leerplandoelen. Maar een handboek mag geen keurslijf worden. Leerkrachten moeten ook regelmatig teruggaan naar de eindtermen of leerplandoelen om te zien wat essentieel is en wat niet.

9. De eindtermen PAV

De eindtermen worden grondig besproken in deel B van het verslag.

10. Ondersteuning bij omgaan met bso-leerlingen

De kenmerken van een groep leerlingen in het bso maken het de leerkracht niet altijd gemakkelijk. Een aantal deelnemers merkt op dat veel leerkrachten vooral overleven in hun bso-klassen. Daardoor gaat er te weinig aandacht naar didactiek en lesinhoud. Klasmanagement is cruciaal in het bso.

Los van de verklaringen wordt nog opgemerkt dat het diploma soms overgewaardeerd wordt. Sommigen stellen voor om met verschillende kwalificaties te werken en niet met één diploma dat een toegangsticket tot zowel de arbeidsmarkt als het hoger onderwijs is. Over hoe het diploma of de kwalificaties zich tot de Europese sleutelcompetenties verhoudt/verhouden, lopen de meningen uiteen. Sommigen vinden dat elke individuele leerling de sleutelcompetenties moet bereiken, anderen menen dat er op schoolniveau werk van moet worden gemaakt.

Deel B: De eindtermen PAV

1. Randbedenkingen

In de peiling werd nagegaan of de leerlingen de eindtermen bereiken. Een deelnemer vraagt zich af wat van die eindtermen overblijft in de leerplannen en de handboeken. Wordt er echt aan de eindtermen gewerkt in de klas? Het zou zinvol zijn om dat grondig na te gaan.

In de b-stroom van de eerste graad gelden ontwikkelingsdoelen en geen eindtermen. Het is niet duidelijk wat leerlingen die van daaruit instromen in het bso, al bereikt hebben. In het bso zijn er eindtermen, die zowel door leerlingen uit de a- als de b-stroom bereikt moeten worden. Er zou nagedacht moeten worden of er geen betere afstemming mogelijk is.

Een aantal deelnemers merkt op dat het geen goed idee is om ad hoc eindtermen toe te voegen aan een bestaande reeks. Daar schuilen twee gevaren in. Ten eerste negeer je het grotere kader waarin een reeks eindtermen is ontwikkeld. Toevoegingen kunnen dat ruimere kader ondergraven. Ten tweede wordt het curriculum steeds zwaarder. De omgekeerde beweging zie je niet: eindtermen schrappen. Bij veel inhouden kan je de vraag stellen of ze als aparte eindterm moeten worden opgenomen. Een leerkracht kan er ook voor kiezen om bepaalde inhouden te behandelen door weloverwogen tekstkeuzes te maken.

2. Mate van abstractie

Hoewel er verschillen zijn tussen de domeinen,³ zijn de eindtermen globaal gezien zo geformuleerd dat ze veel vrijheid geven aan de gebruikers. Dat heeft een aantal voordelen die samenhangen met de pedagogische vrijheid, maar ook nadelen. Uit de discussie blijkt duidelijk dat er een spanningsveld is tussen het streven naar heldere eindtermen en het concretiseren van die eindtermen in de leerplannen. Tussen de eindtermen en de

³ De domeinen zijn: functionele taalvaardigheid – functionele rekenvaardigheid – functionele informatieverwerking en -verwerking – organisatiebekwaamheid – tijd- en ruimtebewustzijn – maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid – wetenschap en samenleving.

leerplannen staat bovendien nog het document met concretisering van de eindtermen, dat aangeboden wordt op de website van AKOV. Dat document is niet gestemd in het parlement, maar wordt wel gebruikt om bijvoorbeeld leerplannen te ontwikkelen. De vraag is waarom de concretisering, die blijkbaar wel nuttig zijn, niet meteen in de eindtermen zelf kunnen zitten. Een alternatief is dat er naast de eindtermen één netoverstijgend leerplan PAV is. De meningen van de deelnemers lopen sterk uiteen.

Voorstanders van meer concrete eindtermen merken op dat nu niet duidelijk is welk soort teksten de leerlingen moeten kunnen begrijpen of welk soort informatie ze moeten kunnen interpreteren (functionele taalvaardigheid). Een deelnemer stelt voor om kennis op te delen in feitelijke en procedurele kennis. Anderen merken op dat door gebrek aan evaluatiecriteria het niet duidelijk is wanneer een eindterm bereikt is. Het gevraagde beheersingsniveau is niet voldoende helder omschreven. Volgens tegenstanders is het vastleggen van beoordelingscriteria niet waarvoor de eindtermen dienen.

Open eindtermen laten veel over aan de leerkrachten, maar leerkrachten PAV zijn niet altijd voldoende onderlegd en het beleid van de school is niet altijd optimaal.

3. De norm

Een deelnemer heeft de indruk dat de norm altijd hoger komt te liggen. De samenleving wordt complexer en moeilijker, dus moeten de eindtermen ambitieuzer worden. Is dat haalbaar? Zullen we alle leerlingen wel op dat minimumniveau kunnen brengen? Andere deelnemers merken op dat de norm in geen geval verlaagd mag worden omdat we de bso-leerlingen anders nog minder kansen geven op duurzame participatie.

Iemand anders geeft aan dat de groep leerlingen in het bso zo divers is dat we het idee van 'minimumdoelen' misschien moeten loslaten en werken met verschillende ambitieniveaus. In de klas wordt er al met verschillende niveaus gewerkt, de eindtermen zouden een afspiegeling daarvan kunnen zijn. Niet iedereen gaat daarmee akkoord: waar moeten de leerkrachten en de inspectie zich dan op richten?

4. Opbouw over de graden heen

Volgens nogal wat deelnemers is de opbouw over de verschillende graden heen niet duidelijk. Volgens hen zit er onvoldoende progressie in de eindtermen van de verschillende graden. Dat brengt het risico met zich mee dat de leerlingen jaar in jaar uit met dezelfde leerstof geconfronteerd worden, wat hun motivatie ook niet ten goede komt.

5. Bedenkingen per domein

De eindtermen zijn geformuleerd volgens verschillende funderende doelstellingen: functionele taalvaardigheid, functionele rekenvaardigheid, functionele informatieverwerking en – verwerking, organisatiebekwaamheid, tijd- en ruimtewustzijn, maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid en wetenschap en samenleving. Soms hangen die samen met een vak in kso/tso en aso (bv. 'functionele rekenvaardigheid' en wiskunde). Volgens sommige deelnemers sluit dat niet aan bij het idee dat PAV het best geïntegreerd wordt gegeven. Er gaan stemmen op om de eindtermen zo te formuleren dat ze uitdrukking geven aan het geïntegreerde karakter van PAV. Niet iedereen gaat daarmee akkoord. Sommigen vinden de opdeling net heel gebruiksvriendelijk en handig. Iemand merkt wel op dat er naar meer uniformiteit over de verschillende domeinen heen gestreefd zou moeten worden. Een suggestie is om meer systematisch te kiezen voor een bepaald handelingswerkwoord (bv. reproduceren, toepassen ...). Zo zijn de verwachtingen t.o.v. de leerlingen transparanter.

5.1. Functionele taalvaardigheid

Een deelnemer merkt op dat er opgenomen zou moeten worden dat leerlingen moeten kunnen omgaan met een spellingscorrector. Leerlingen zouden moeten weten wat die doet en niet doet. Zo werk je ook aan schrijven met zo weinig mogelijk fouten, maar betrek je er meteen het digitale bij.

Een deelnemer vraagt zich af of sommige eindtermen geen te abstract redeneervermogen voor ogen houden, zoals *De leerlingen kunnen uit diverse tekstsoorten relevante informatie*

selecteren. Is het nodig dat alle leerlingen dat kunnen om maatschappelijk te participeren? We moeten ons die vraag continu stellen bij het formuleren van de eindtermen.

Sommige deelnemers pleiten ervoor om voor functionele taalvaardigheid dezelfde systematiek te gebruiken als in het kso/tso en aso. De systematiek die daar gebruikt wordt, laat toe om de doelen meer helder en operationeel te formuleren. Dat gebeurt onder meer in de verwerkingsniveaus en de tekstsoorten. Niet iedereen is er voorstander van hetzelfde kader te gebruiken bij de verschillende onderwijsvormen. Ze vinden dat de leerlingenkenmerken zelf het kader mee moeten bepalen.

Iemand brengt in dat leerlingen zouden moeten leren solliciteren, maar de vraag is of ze een sollicitatiebrief moeten leren opstellen. Vaak is die niet meer nodig maar volstaat het een formulier in te vullen.

5.2. Functionele rekenvaardigheid

Blijkbaar wekt de bewoording 'regel van drieën' de indruk dat er één methode aangeleerd moet worden en dat de regel zelf belangrijker is dan hem te kunnen toepassen. Een aantal deelnemers wijst erop dat er verschillende methodes zijn om leerlingen te leren omgaan met percentages en verhoudingen. Volgens sommigen moet het toegelaten zijn dat leerlingen daarbij hulpmiddelen gebruiken, maar niet volgens iedereen.

Maatschappelijk en ethisch bewustzijn, weerbaarheid en verantwoordelijkheid

Een deelnemer merkt op dat eindterm 22 (*De leerlingen zien het belang in van maatschappelijk relevante formulieren en procedures*) niet gemarkeerd staat als attitude, maar dat eigenlijk wel is.

5.3. Wetenschap en samenleving

Het wetenschappelijk luik in de eindtermen zou beter uitgewerkt moeten worden. Leerlingen zouden kritisch moeten leren omgaan met bijvoorbeeld pseudowetenschap. Ze zouden een wetenschappelijke geest moeten ontwikkelen.

6. Ontbrekende inhouden

De deelnemers geven aan dat een aantal inhouden ontbreekt in de huidige eindtermen PAV voor het vijfde en zesde leerjaar bso.

Digitale evoluties gaan erg snel. Sommige leerlingen pikken ze sneller op dan hun leerkracht. Maar er is een verschil tussen kunnen omgaan met nieuwe technologische snuffes en beschikken over duurzame digitale kennis en vaardigheden. Hier kan de school een rol spelen. Het is niet realistisch te verwachten dat de leerkracht alle evoluties op de voet volgt, daarom zou hij vooral een coachende rol op zich moeten nemen. Ook leerlingen veilig leren werken met internet zou niet mogen ontbreken in de eindtermen.

Leerlingen moeten hun leerproces meer zelf in handen nemen. Die zelfsturing moet over de graden heen opgebouwd worden. Zelfreflectie is daarbij cruciaal. De rol van de leerkracht is groter tijdens de lagere jaren en minder groot naar het einde toe. Het zou goed zijn als dat vastgelegd werd in de eindtermen.

Een aantal deelnemers geeft aan dat de 7de Europese sleutelcompetentie (ontwikkeling van initiatief en ondernemerszin) onvoldoende in de eindtermen zit.

Ook naar beeldgeletterdheid zou meer aandacht moeten gaan. De huidige generatie jongeren is heel visueel ingesteld. Het is belangrijk dat we hen leren omgaan met beelden.

Ook 'samenwerken' of 'hulp invoeren als dat nodig is' zouden aan bod moeten komen in de eindtermen. Nu verwachten we dat elke leerling een bepaald minimumniveau bereikt, maar op de werkvloer is dat niet altijd nodig omdat er wordt samengewerkt. Misschien moet ons onderwijs daar meer een afspiegeling van zijn.

Een deelnemer merkt op dat zingeving en esthetiek/cultuurbeleving ontbreken in de eindtermen PAV.

Tot slot wordt erop gewezen dat er nood is aan meer integratie tussen de vakken van de basisvorming en de praktijkvakken. Die integratie zou structureel ingebouwd moeten worden.

AKOV-aanbevelingen na de peiling Project Algemene Vakken (PAV)

» AANBEVELING 1

Benadruk het belang van algemene vakken in het bso.

Algemene vakken in het bso worden vaak ondergewaardeerd, zowel door directies, leerkrachten als leerlingen zelf. Het bso lijkt soms verengd te worden tot het beroepsgerichte gedeelte, waarbij het algemene gedeelte naar de achtergrond verdwijnt. Er wordt beargumenteerd dat leerlingen voor het bso kiezen omdat ze een beroep willen leren. Hen voorbereiden op dat beroep lijkt prioritair. Die redenering is wat kort door de bocht. Om leerlingen duurzame kansen op de arbeidsmarkt te garanderen, is het net van belang dat de algemene vakken voldoende gewicht krijgen. Leerlingen die voldoende basiskennis en –vaardigheden meekregen, hebben ook op termijn goede vooruitzichten op de arbeidsmarkt.⁴ Dat mag niet verwonderen: jobinhouden veranderen snel en van werknemers wordt een fikse portie flexibiliteit verwacht. Beroepsspecifieke kennis en vaardigheden volstaan niet altijd. Er is nood aan algemene, breed inzetbare kennis en vaardigheden.

Bso-leerlingen worden niet enkel klaargestoomd voor de arbeidsmarkt. Ze worden ook verondersteld zich te ontwikkelen tot weerbare, zelfstandige burgers die hun weg vinden in de samenleving. Die samenleving is zelf ook aan verandering onderhevig (ICT, multiculturaliteit, globalisering ...). De eisen die aan toekomstige burgers worden gesteld, zijn hoog en nopen tot sterke algemene vakken. Daarnaast moeten de bso-leerlingen ook de kans krijgen zich persoonlijk te ontplooiën en moet er een basis gelegd worden die hen in staat stelt levenslang te leren.

⁴ Lavrijsen J. & Nicaise I. (2014), *Life cycle patterns in the labour market returns to vocational education. Evidence from the LFS and PIAAC*, Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen, Leuven.

» AANBEVELING 2

Ga na welke opleiding een leerkracht algemene vakken in het bso moet hebben.

De algemene vakken in het bso krijgen niet de waardering die ze verdienen (zie eerste aanbeveling). Het aanwervingsbeleid voor leerkrachten is vaak laks: er wordt niet altijd aangeworven in functie van goed PAV-onderwijs. In de plaats daarvan krijgen leerkrachten die nog geen voltijdse opdracht hebben, enkele uren PAV extra zodat ze wel aan een voltijdse opdracht komen. Het PAV-onderwijs lijdt daaronder. De opleidingen van de leerkrachten die momenteel algemene vakken geven in het bso, lopen dan ook sterk uiteen. Sommigen hebben een bacheloropleiding secundair onderwijs PAV gevolgd. Anderen hebben niet altijd een lerarenopleiding gevolgd en/of hebben bachelor- of masterdiploma's van andere opleidingen.

De lerarenopleiding PAV lijkt op het eerste gezicht de voor de hand liggende opleiding om PAV te geven. Toch is het de vraag of een driejarige opleiding volstaat om de inhoud en de didactiek van alle domeinen waaruit PAV bestaat, aan te leren én of het mogelijk is dat allemaal te onderhouden. Als er rekening wordt gehouden met de instroom in de lerarenopleiding PAV (met een flink deel tso- en zelfs bso-leerlingen), wordt die vraag nog prangender.

Algemene vakken opwaarderen betekent ook nagaan welke opleiding(en) het meest geschikt is / zijn om goede bso-leerkrachten voor die vakken te vormen.

» AANBEVELING 3

Verlaag de norm niet.

Bij slechte peilingsresultaten klinkt soms de roep naar een verlaging van de norm. Als je de norm laag genoeg legt, halen voldoende leerlingen de eindtermen en daarmee lijkt het probleem opgelost. De norm verlagen op basis van slechte peilingsresultaten gaat echter volledig voorbij aan het doel van de eindtermen: leerlingen voorbereiden op een leven als individu, als burger, als werknemer. Normen moeten rekening houden met de wereld

waarin de leerlingen terechtkomen. Ze mogen niet worden bepaald louter op basis van waar de leerlingen hier en nu toe bereid zijn of in staat zijn.

Lage normen creëren lage verwachtingen, die op hun beurt de prestaties negatief beïnvloeden. Daardoor bereiken leerlingen niet het niveau waartoe ze in staat zijn.

Internationale vergelijkingen laten alvast zien dat er voor de laagste presteerders, zeker voor wiskunde, nog verbetering mogelijk is.⁵ De norm lager leggen hoeft dus niet.

De vraag waar de norm precies moet liggen wordt opgenomen in het debat over de basisvorming dat tijdens het najaar van 2015 zal plaatsvinden.

» AANBEVELING 4

Maak de eindtermen duidelijk: voldoende concreet en evalueerbaar.

De huidige eindtermen PAV zijn vaag. Het is niet voldoende duidelijk wat er precies verwacht wordt van leerlingen. Zo is er discussie over de vraag of leerlingen al dan niet hulpmiddelen mogen gebruiken bij het uitvoeren van taken. Zulke vragen leiden tot grote verschillen tussen leerplannen, scholen en methodes. Die verschillen zijn goed zolang ze zich situeren binnen de pedagogische en didactische vrijheid van scholen. Dan zijn ze nodig om in te spelen op de specifieke noden en voorkeuren van leerlingen. Verschillen qua norm zijn van een andere orde. Getuigschriften en diploma's horen dezelfde lading te dekken.

Duidelijke eindtermen zijn voldoende concreet en evalueerbaar. Daardoor zijn ze beter herkenbaar in de leerplannen en methodes. Ze maken duidelijk op welk niveau een leerling moet presteren om het getuigschrift te behalen.

⁵ <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/peilingen/secundair-onderwijs/peilingen/files/PAV-in-internationaal-perpectief-Inge-De-Meyer.pdf>

» AANBEVELING 5

Zorg voor een inhoudelijke actualisering van de eindtermen.

De vraag welke inhouden aan bod moeten komen in de algemene vakken in het bso, maakt deel uit van het ruimere debat over de basisvorming. Daarin wordt nagegaan wat een leerling moet kennen en kunnen om maatschappelijk te functioneren en zich persoonlijk te ontwikkelen. De Europese sleutelcompetenties zijn daarbij een waardevol instrument, al moet verder onderzocht worden hoe ze dichter kunnen aansluiten bij wat belangrijk is voor het onderwijs in Vlaanderen.

Een snelle vergelijking tussen de algemene vakken in het bso en de andere onderwijsvormen, toont alvast dat er in het bso opvallend minder aandacht gaat naar bijvoorbeeld de digitale en de culturele competenties. Er gaan stemmen op om die aan het bso-curriculum toe te voegen. De vraag is of dat haalbaar is binnen de uren die nu naar algemene vakken gaan. Een ambitieuzer curriculum is allicht gebaat bij extra uren. Het verwerven van beroepskwalificaties mag daarbij niet in het gedrang komen. Het wordt een uitdaging om hierin een evenwicht te vinden dat de belangen van de leerlingen voorop stelt.

SAMENSTELLING

Deze brochure werd samengesteld door het team Curriculum van AKOV.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Ann Verhaegen
Ministerie van Onderwijs en Vorming
Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming
Koning Albert II-laan 15
1210 BRUSSEL

VORMGEVING

Karen Verlinden

ONLINE

<http://www.peilingsonderzoek.be>
<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/peilingen>

DEPOTNUMMER

D/2015/3241/208

UITGAVE

2015

Agentschap
**voor Kwaliteitszorg
in Onderwijs en Vorming**

Koning Albert II-laan 15
1210 BRUSSEL
www.akov.be
www.ond.vlaanderen.be

BEL 1700